

ANALIZA EFEKATA PRIMENE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE NA DRUŠTVO – STRATEŠKI OKVIR U REPUBLICI SRBIJI***

Apstrakt

Zakon o planskom sistemu Republike Srbije (ZPS) predviđa da se analiza efekata, kao segment upravljanja sistemom javnih politika, sprovodi prilikom formulisanja i usvajanja javnih politika i propisa. Analizom su obuhvaćeni i mogući efekti na društvo. Od 31. marta 2025. godine počele su da se primenjuju dve nove uredbe: Uredba o metodologiji izrade dokumenata javnih politika i Uredba o analizi efekata propisa, kojima su detaljno razrađene odredbe o postupku sprovođenja analize efekata. Veštačka inteligencija (VI) neminovno ima kako pozitivne tako i negativne efekte na ljude i društvo u celini, pa je neophodno da se negativni efekti predvide u što većoj meri i da se preduzmu mere za sprečavanje ili ublažavanje njihovih posledica. Predmet ovog rada jeste procena uticaja primene VI na društvo, a cilj je da se utvrdi u kojoj meri trenutni sistem javnih politika i zakonodavni okvir u Republici Srbiji prepoznaju potrebu i obavezu da se takva analiza sprovodi. Pored osnovnih elemenata analize efekata koje predviđaju ZPS i prateće uredbe, autori će posebnu pažnju posvetiti Etičkim smernicama za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije (Etičke smernice) koje je Vlada Republike Srbije usvojila Zaključkom u martu 2023. godine. Etičke smernice predviđaju uslove koje čine proverljivi parametri, tj. tehničke i netehničke metode, kojima se potvrđuje i dokazuje ispunjenost propisanih načela. Tehničke metode su formulisane kao preporuke, a netehničke su prikazane setovima pitanja kojima se ispituju pouzdanost i odgovornost sistema VI, tj. različiti efekti koje oni mogu da proizvedu. Metodološki okvir u pripremi ovog rada čine deskriptivni i normativni metod.

Ključne reči: analiza efekata, veštačka inteligencija, društvo, etika.

* Istraživač saradnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, e-mail: a.mihajlovic@iup.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8309-7896>

** Naučni saradnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, e-mail: j.rajic@iup.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4658-3451>

Dr Jovana Rajić Čalić je Odlukom Naučnog veća Instituta za uporedno pravo broj 554 od 25. 8. 2025. godine imenovana za mentora Aleksandru Mihajloviću, M. A., istraživaču saradniku Instituta za uporedno pravo i doktorandu Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu. Ovaj rad je jedan od rezultata mentorskog rada sa navedenim kandidatom.

*** Ovaj rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru projekta „Prilagođavanje pravnog okvira društvenim i tehnološkim promenama sa posebnim osvrtnom na regulisanje veštačke inteligencije”, koji u 2025. godini sprovodi Institut za uporedno pravo uz finansijsku podršku Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija (evidencioni broj: 451-03-136/2025-03/200049 od 4. 2. 2025).

1. UVOD

Donošenje bilo koje odluke dovodi do pozitivnih ili negativnih posledica. Kreiranjem dokumenata javnih politika (u daljem tekstu: DJP) ili zakona teži se postizanju određenog cilja, npr. povećanju vakcinacije dece, suzbijanju određenih oblika kriminaliteta ili poboljšanju kvaliteta vazduha. Uz to treba naglasiti da se ostvarivanje nekog cilja uvek odvija u uslovima ograničenih resursa, u skladu sa pravilom da je želja mnogo, a resursa za njihovo ostvarenje nedovoljno.¹ Svaka od navedenih oblasti državne intervencije, pored postizanja krajnjeg cilja, dovodi i do određenih efekata koji mogu imati različit, bilo pozitivan ili negativan, nivo uticaja i na one oblasti života ili delove privrede na koje se neposredno ne odnosi. Iz tog razloga predviđen je i zakonom regulisan poseban metodološki postupak analize efekata DJP, kao i zakona i podzakonskih akata. Reč je o Zakonu o planskom sistemu Republike Srbije² (u daljem tekstu: ZPS), kao i o dvema pratećim uredbama čija je primena počela 31. marta 2025. godine. To su Uredba o metodologiji izrade dokumenata javnih politika³ i Uredba o analizi efekata propisa,⁴ kojima su detaljno regulisane odredbe o postupku sprovođenja analize efekata. One su zamenile nekadašnju Uredbu o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika⁵ koja je jedinstveno regulisala postupak analize efekata DJP i zakona.

Veštačka inteligencija (u daljem tekstu: VI) postala je manje ili više sastavni deo naših života. Njena primena na naš život ima brojne pozitivne efekte, ali i dalje ostaju brojne nepoznanice o tome na koji način VI reaguje ili će reagovati u interakciji sa ostalim ljudima i društvom u celini. Upravo iz tog razloga, kao posledica nepredvidivosti sistema VI, u literaturi se sreće pojam tzv. „crne kutije” (engl. *black box*). Tako se mogu razlikovati jake „crne kutije” (engl. *strong black box*) kao sistemi VI koji mogu imati izuzetno štetno dejstvo po ljude, i čije delovanje ni inženjeri ne mogu predvideti, kao i slabe „crne kutije” (engl. *weak black box*) čiji se efekti mogu predvideti sa visokim procentom pouzdanosti, iako i dalje ostaju određeni elementi nepoznatog delovanja.⁶ Zbog toga se predviđa primena analize efekata uticaja VI na društvo putem posebnog metodološkog postupka koji je u Republici Srbiji regulisan u formi tzv. „mekog prava”, tj. Etičkih smernica za razvoj, primenu

¹ A. Mihajlović, „Public policy and regulatory impact assessment in the Serbian legal framework”, *Facta Unversitatis Series: Law and Politics* 22/1, 2024, 50. Jedan od osnovnih ekonomskih principa podrazumeva da su ljudi u procesu odlučivanja suočeni sa izborima jer su resursi kojima raspolažu ograničeni. Više o ovoj temi vid.: Lj. Nikolić, A. Mojašević, *Ekonomija za pravnike*, Medivest Niš, Niš 2015, 27–29.

² Zakon o planskom sistemu Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 30/2018.

³ Uredba o metodologiji izrade dokumenata javnih politika, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2025.

⁴ Uredba o analizi efekata propisa, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2025.

⁵ Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika, *Službeni glasnik RS*, br. 8/2019 (nevažeći akt).

⁶ Y. Bathaee, „The Artificial Intelligence Black Box and the Failure of Intent and Causation”, *Harvard Journal of Law & Technology* 2/2018, 906, <https://jolt.law.harvard.edu/assets/articlePDFs/v31/The-Artificial-Intelligence-Black-Box-and-the-Failure-of-Intent-and-Causation-Yavar-Bathaee.pdf>, 8. 10. 2025.

i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije⁷ (u daljem tekstu: Etičke smernice) koje je Vlada Republike Srbije usvojila 23. marta 2023. godine. S obzirom na to što u Republici Srbiji ne postoji zakon koji uređuje primenu VI, trenutno jedini okvir regulisanja VI i njenog daljeg razvoja sadržan je u okviru Strategije razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025–2030. godine⁸ (u daljem tekstu: Strategija VI). Razvoj i primena VI zbog svoje kompleksnosti zahteva kombinaciju znanja i veština iz različitih naučnih disciplina, kao što su pravo, ekonomija, medicina, psihologija, sociologija, tehničke nauke, neuronauke itd.⁹

Predmet ovog rada je analiza uticaja VI na društvo u skladu sa trenutnim strateškim okvirom u Republici Srbiji. Cilj istraživanja jeste da se utvrdi na koji način postavljeni metodološki okvir analize efekata VI može da se poboljša, upoređivanjem sa pravilima koja važe za analizu efekata propisa i DJP na društvo. Posebna pažnja autora usmerena je na potrebu uspostavljanja nadzornog mehanizma putem koga bi se vršili uvid i kontrola nad primenom Etičkih smernica u procesu razvoja programa VI. To se odnosi na oblast različitih proizvoda i usluga čija je primena zasnovana na VI. Metodološki okvir obuhvata primenu pozitivnopravnog metoda jer su se autori fokusirali samo na domaći zakonski i strateški okvir, kao i deskriptivni metod kojim će se detaljnije predstaviti izazovi u okviru navedenog predmeta istraživanja.

Autori najpre polaze od pojma analize efekata koji se odnosi na propise i DJP, sa fokusom na analizu efekata na društvo. U narednom delu predstavljen je strateški okvir u Republici Srbiji kojim je regulisana VI i koji postavlja dalje pravce razvoja u ovoj oblasti. U okviru procene uticaja VI na društvo analizirana je metodologija kojom se ova procena sprovodi u skladu sa Etičkim smernicama, kao i izazovi koji se mogu pojaviti u njenoj primeni.

2. ANALIZA EFEKATA PROPISA I DOKUMENATA JAVNIH POLITIKA NA DRUŠTVO

Analiza efekata jeste jedan od elemenata u procesu upravljanja sistemom javnih politika, pored planiranja javnih politika, pripreme i usvajanja planskih dokumenata, koordinacije, sprovođenja javnih politika, praćenja njihovog sprovođenja i vrednovanja učinaka u cilju preispitivanja i unapređenja javnih politika na osnovu nalaza vrednovanja učinaka, kao i izveštavanja o postignutim učincima.¹⁰ Prema ZPS analiza efekata je definisana kao „analitički proces koji

⁷ Zaključak o usvajanju Etičkih smernica za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije, *Službeni glasnik RS*, br. 23/2023, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2023/23/1>, 7. 10. 2025.

⁸ Strategija razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025–2030. godine, *Službeni glasnik RS*, br. 5/2025.

⁹ A. Živković, „Computer programs legal protection framework with special reference to artificial intelligence ChatGPT“, *Strani pravni život* 3/2024, 318–319, 317–338.

¹⁰ Čl. 2, st. 1, tač. 5 ZPS.

se sprovodi tokom procesa planiranja, formulisanja i usvajanja javnih politika i propisa, u cilju sagledavanja promene koju treba postići, njenih elemenata i uzročno-posledičnih veza između njih i izbora optimalnih mera za postizanje ciljeva javnih politika (*ex-ante* analiza efekata), kao i tokom i nakon sprovođenja već usvojenih javnih politika i propisa, u cilju vrednovanja učinaka, preispitivanja i unapređenja tih javnih politika, odnosno propisa (*ex-post* analiza efekata).¹¹ Na osnovu navedene definicije mogu se izdvojiti karakteristike analize efekata, i to: 1. reč je o analitičkom procesu; 2. može se vršiti pre ili nakon usvajanja DJP ili zakona, pa prema vremenskom redosledu njihove realizacije mogu se razlikovati *ex-ante* i *ex-post* analiza efekata; 3. primenjuje se podjednako na DJP i na zakone i podzakonske akte.¹² Takođe, u pogledu metodologije sprovođenja analize efekata DJP i propisa nema razlike, i jedina distinkcija je u predmetu analize, da li je DJP ili propis.¹³

ZPS propisuje 14 načela procesa upravljanja sistemom javnih politika, prilikom izrade i sprovođenja planskih dokumenata, pri čemu u kontekstu analize efekata na društvo posebno treba izdvojiti: *načelo prevencije i predostrožnosti* koje ima za cilj da se sprovođenjem mera DJP i propisa spreči nastanak potencijalnih negativnih efekata ili da se on svede na najmanju moguću meru; *načelo jednakosti i nediskriminacije* koje predviđa obavezu poštovanja ljudskih i manjinskih prava i sloboda garantovanih Ustavom Republike Srbije i zakonom; *načelo javnosti i partnerstva* koje omogućava da svi zainteresovani subjekti mogu da učestvuju aktivno u procesu kreiranja javnih politika i propisa; *načelo odgovornosti* institucija za sprovođenje mera javnih politika, koje obuhvataju i primenu regulatornih mera tj. zakona i podzakonskih akata; *načelo integralnosti i održivog rasta i razvoja* koje doprinosi ostvarenju zaštite životne sredine, borbi protiv klimatskih promena, ublažavanju njihovih efekata i prilagođavanju klimatskim promenama, sprečavanju prekomernog korišćenja prirodnih resursa, povećanju energetske efikasnosti i iskorišćavanju obnovljivih izvora energije i smanjenju emisija gasova sa efektom „staklene bašte”, uzimajući u obzir njihove *efekte na društvo*, posebno na lokalne zajednice, njihov razvoj i posebnosti, osetljive kategorije stanovništva, rodnu ravnopravnost,¹⁴ kao i borbu protiv siromaštva.¹⁵

¹¹ Čl. 2, st. 1, tač. 7 ZPS.

¹² S. Bradaš, I. Sekulović, *Vodič za analizu efekata javnih politika na društvo*, Fondacija Centar za demokratiju, Beograd 2020, 9, <http://www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/fcd-vodic-za-analizu-efekata-javnih-politika-na-drustvo.pdf>, 6. 10. 2025.

¹³ P. Dimitrijević, D. Vučetić, *Menadžment javne uprave*, Dosije Studio, SeCons – grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, Univerzitet u Nišu, Niš 2021, 87.

¹⁴ Od izuzetne važnosti je na koji način se budžetska sredstva alociraju ka ostvarenju rodne ravnopravnosti. Iz tog razloga rodno odgovorno bužetiranje treba primenjivati kao instrument za postizanje rodne ravnopravnosti. Više o rodno odgovornom budžetiranju videti: A. Mihajlović, „Diskriminacija žena na tržištu rada i rodno odgovorno budžetiranje u Republici Srbiji“, *Pravni horizonti* 10/2025, 53-71. Narušavanje principa rodne ravnopravnosti posebno dolazi do izražaja na tržištu rada gde su u znatno nepovoljnijem položaju žene u odnosu na muškarce. Videti više o ovoj temi: J. Rajić Čalić, A. Mihajlović, „Diskriminacija žena na radu: u zapošljavanju, prilikom napredovanja i u pogledu prestanka radnog odnosa – opšti osvrt“, *Radno i socijalno pravo* 1/2025, 171–187.

¹⁵ Čl. 3 ZPS.

Ex-ante analiza efekata obavezno se sprovodi pre donošenja odluke o izradi DJP i propisa,¹⁶ i sastoji se iz: 1. sagledavanja postojećeg stanja; 2. identifikovanja promene koja treba da se postigne sprovođenjem mera javne politike ili propisa, njenih elemenata i njihovih uzročno-posledičnih veza; 3. utvrđivanja opštih i posebnih ciljeva javne politike ili propisa, kao i pokazatelja učinaka na osnovu kojih će se meriti ostvarenje ciljeva; 4. identifikovanja opcija – mogućih mera ili grupa mera za postizanje ciljeva; 5. analize efekata tih opcija – mogućih mera ili grupa mera i rizik za sprovođenje svake od tih opcija; 6. izbora optimalne opcije ili optimalne kombinacije razmatranih opcija; 7. identifikovanja resursa za sprovođenje mera javne politike ili propisa, praćenje sprovođenja i vrednovanje učinaka javne politike ili propisa, kao i potencijalnih rizika u sprovođenju javne politike ili propisa.¹⁷ Kako bi se obezbedio transparentan proces izrade DJP ili propisa, predviđena je obaveza konsultacija i javne rasprave u kojima zainteresovane strane i ciljne grupe mogu učestvovati.

U cilju kontrole nad sprovedenom *ex-ante* analizom efekata DJP ili propisa,¹⁸ ZPS je predvideo obavezu da nadležni predlagač u okviru procedure pripreme i usvajanja ovih dokumenata mora da pribavi mišljenje o kvalitetu sprovedene *ex-ante* analize.¹⁹ Državni organ koji je nadležan za davanje konkretnog mišljenja jeste Republički sekretarijat za javne politike²⁰ (u daljm tekstu: RSJP). Kada je reč o DJP, RSJP će, u saglasnosti sa propisanim kriterijumima, izdati neko od sledećih mišljenja: potpuna analiza efekata, delimična analiza efekata ili nedovoljna analiza efekata.²¹ U slučaju nacrta ili predloga propisa, RSJP će, na osnovu predviđenih kriterijuma, izdati neko od sledećih mišljenja: potpuna analiza efekata, delimična analiza efekata, nedovoljna analiza efekata, potrebno sprovesti analizu efekata,²² i nije potrebno²³ priložiti izveštaj o sprovedenoj *ex-ante* analizi efekata propisa.²⁴

¹⁶ Pravila predviđena za *ex-ante* analizu DJP shodno se primenjuju i na propise u skladu sa čl. 41 ZPS.

¹⁷ Čl. 31, st. 2 ZPS.

¹⁸ Obaveza pribavljanja mišljenja koja se odnosi na DJP shodno se primenjuje i na propise u skladu sa čl. 41, st. 3 ZPS.

¹⁹ Čl. 37, st. 1 ZPS.

²⁰ Republički sekretarijat za javne politike je posebna organizacija u sistemu državne uprave u Republici Srbiji i njegova nadležnost regulisana je čl. 38 Zakona o ministarstvima, *Službeni glasnik RS*, br. 128/2020, 116/2022 i 92/2023 – dr. zakon.

²¹ Čl. 24, st. 2 Uredbe o metodologiji izrade dokumenata javnih politika.

²² To se odnosi na situaciju kada Republički sekretarijat za javne politike nije saglasan sa obrazloženom ocenom nadležnog predlagača da nije potrebno sprovesti *ex-ante* analizu efekata propisa iz nekog od razloga propisanih čl. 3 Uredbe o analizi efekata propisa.

²³ Sprovođenje *ex-ante* analize efekata propisa nije potrebno prilikom izrade: 1. propisa koji bitno ne utiče na način ostvarivanja prava, obaveza i pravnih interesa fizičkih i pravnih lica; 2. zakona kojim se uređuje godišnji budžet Republike Srbije; 3. propisa kojim se ublažavaju ili otklanjaju posledice izazvane okolnostima koje se nisu mogle predvideti, a koje ugrožavaju ili mogu ugroziti život i zdravlje građana, imovinu velike vrednosti ili životnu sredinu, kao što su epidemije od većeg epidemiološkog značaja, pandemije, katastrofe, elementarne i druge nepogode, vanredne situacije i vanredno stanje; 4. propisa sa ograničenim rokom važenja kojim se otklanjaju poremećaji na tržištu roba i usluga u skladu sa zakonom; 5. zakona o potvrđivanju međunarodnih sporazuma; 6. propisa čiji je predmet uređenja odbrana i bezbednost Republike Srbije i njenih građana; 7. propisa kojim se vrši isključivo usklađivanje sa već usvojenim propisom za koji je sprovedena *ex-ante* analiza efekata; i 8. zakona kojima se Republika Srbija zadužuje kod domaćih i inostranih poverilaca.

²⁴ Čl. 23, st. 1 Uredbe o analizi efekata propisa.

Prilikom sprovođenja *ex-ante* analize efekata na društvo koje DJP može da prouzrokuje, sagledavaju se efekti na različite kategorije stanovništva, a naročito na osetljive društvene grupe, i to na: 1. ljudska prava, socijalno uključivanje, jednakost tretmana i nediskriminaciju; 2. tržište rada, zapošljavanje i uslove za rad; 3. kvalitet, dostupnost i priuštivost sistema obrazovanja, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, adekvatnog stanovanja, kao i dostupnost i priuštivost adekvatne hrane, čiste pijaće vode, energije i drugih javnih usluga; 4. zdravlje ljudi; 5. dostupnost kulturnih sadržaja i očuvanja kulturnog nasleđa; 6. žene i muškarce tj. rodnu ravnopravnost.²⁵ Kako bi se na pravilan način sprovela analiza efekata na društvo, u okviru Priloga 6 uz Uredbu o metodologiji izrade dokumenata javnih politika, predviđena je lista pitanja na koje nadležni predlaže daje odgovore.²⁶

Prilikom sprovođenja *ex-ante* analize efekata na društvo koje propis može da prouzrokuje, sagledavaju se direktni i indirektni, pozitivni i negativni efekti opcija na građane, a posebno na osetljive društvene grupe i na rodnu ravnopravnost, a pre svega efekti opcija na: 1. povećanje ili smanjenje administrativnih, finansijskih i drugih troškova koje snose građani; 2. povećanje ili smanjenje dostupnosti, kvaliteta i cene roba i usluga od značaja za životni standard i njihove dostupnosti i kvaliteta; 3. tržište rada, zapošljavanje, uslove za rad i sindikalno udruživanje; 4. zdravlje ljudi; 5. obim i način ostvarivanja prava na pravično suđenje, pristupačnost javnim površinama i objektima, pristup informacijama, odnosno kvalitet i dostupnost javnih usluga, usluga sistema socijalne zaštite, sistema zdravstvene zaštite i sistema obrazovanja; 6. dostupnost kulturnih sadržaja i očuvanje kulturnog nasleđa; 7. žene i muškarce,²⁷

²⁵ Čl. 12, st. 1 Uredbe o metodologiji izrade dokumenata javnih politika.

²⁶ Prilog 6 uz Uredbu o metodologiji izrade dokumenata javnih politika – *Ključna pitanja za ocenu analize efekata na društvo*: 1. Kolike će troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) izabrana opcija odnosno mera prouzrokovati građanima?; 2. Da li će efekti realizacije izabrane opcije odnosno mera negativno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?; 3. Da li izabrana opcija odnosno mera omogućava ravnopravan tretman pripadnika različitih grupa (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, roda, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?; 4. Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe bi uticala izabrana opcija odnosno mera i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne, socijalno isključene i u riziku od isključenosti, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbeglice i interno raseljena lica i tražioci azila, stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?; 5. Da li bi i na koji način izabrana opcija odnosno mera uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?; 6. Da li bi izabrana opcija odnosno mera uticala na promene u finansiranju, kvalitetu ili priuštivost sistema obrazovanja, sistema socijalne zaštite, sistema zdravstvene zaštite, adekvatnog stanovanja, kao i dostupnost i priuštivost adekvatne hrane, čiste pijaće vode, energije i drugih javnih usluga i na koji način?; 7. Da li bi izabrana opcija odnosno mera uticala na zdravlje ljudi i na koji način?; 8. Da li bi izabrana opcija odnosno mera uticala na dostupnost kulturnog sadržaja i očuvanje kulturnog nasleđa i na koji način?; 9. Da li bi izabrana opcija odnosno mera uticala na životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?; 10. Da li bi se realizacijom izabrane opcije odnosno mere pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?

²⁷ Analiza efekata na žene i muškarce sprovodi se primenom Testa uticaja na rodnu ravnopravnost koji je dostupan na internet stranici Republičkog sekretarijata za javne politike: <https://rsjp.gov.rs/sr/vesti/objavlje%201%20test-uticaja-na-rodnu-ravnopravnost/>, 7. 10. 2025.

tj. rodnu ravnopravnost.²⁸ U okviru Priloga 1 uz Uredbu o analizi efekata propisa koji sadrži Obrazac izveštaja o sprovedenoj *ex-ante* analizi efekata propisa, sadržan je i set pitanja koja omogućavaju da se detaljno sprovede analiza efekata na društvo.²⁹

Zakon o zabrani diskriminacije predviđa sprovođenje posebne procene uticaja DJP ili propisa na ostvarivanje ljudskih prava na takav način da „organ javne vlasti prilikom pripreme novog propisa ili javne politike od značaja za ostvarivanje prava socioekonomski ugroženih lica ili grupa lica donosi procenu uticaja propisa ili politike u kojoj procenjuje njihovu usaglašenost sa načelom jednakosti.”³⁰ Svaka procena uticaja koju nadležni subjekt sprovodi mora da sadrži: 1. sveobuhvatan opis stanja u oblasti koja je predmet regulisanja sa posebnim osvrtom na socioekonomski ugrožena lica i grupe lica; 2. procenu neophodnosti i srazmernosti nameravanih izmena propisa sa aspekta poštovanja načela jednakosti i prava socioekonomski ugroženih lica i grupa lica; 3. procenu rizika za prava, obaveze i na zakonu zasnovane interese lica i grupa lica koja su u skladu sa ovim zakonom posebno prepoznata kao lica u povećanom riziku od diskriminacije i kršenja ljudskih prava.³¹ Prema ovoj odredbi vidimo da se prilikom analize procenjuju neophodnost i srazmernost promena koje se žele postići, kao i rizik koji konkretne promene mogu izazvati. Ovo pravilo je u skladu sa primenom principa sistema upravljanja javnim politikama, uključujući, između ostalog, princip srazmernosti i princip prevencije i predostrožnosti.³² Na osnovu ovakvog zakonskog rešenja može se zaključiti da Zakon o zabrani diskriminacije propisuje sprovođenje *ex-ante* analize efekata. Ostaje, međutim, praznina koja se tiče toga ko bi vršio

²⁸ Čl. 12, st. 1–2 Uredbe o analizi efekata propisa.

²⁹ Pitanja o analizi efekata na društvo u okviru Priloga 1 – *Obrazac izveštaja o sprovedenoj ex-ante analizi efekata propisa* uz Uredbu o analizi efekata propisa jesu sledeća: 1. Da li se predloženim rešenjima propisa uvodi novi, ukida ili menja postojeći administrativni postupak za građane i koji su pozitivni efekti ovog rešenja? Da li predložena rešenja propisa utiču na povećanje ili umanjenje administrativnih troškova i koliko iznosi povećanje ili umanjenje administrativnih troškova koje snose građani?; 2. Da li se predloženim rešenjima propisa uvodi nova, menja ili ukida postojeća finansijska obaveza za građane?; 3. Da li se predloženim rešenjima propisa uvodi nova, menja ili ukida postojeća obaveza koja utiče na troškove života?; 4. Na koji način predložena rešenja propisa utiču na dostupnost, kvalitet i cene roba i usluga od značaja za životni standard stanovništva?; 5. Na koji način predložena rešenja propisa utiču na tržište rada, zapošljavanje, uslove za rad i sindikalno udruživanje?; 6. Na koji način predložena rešenja propisa utiču na zdravlje ljudi?; 7. Na koji način predložena rešenja propisa utiču na obim ostvarivanja prava na pravično suđenje, pristupačnost javnim površinama i objektima i pristup informacijama? Na koji način predložena rešenja utiču na kvalitet i dostupnost javnih usluga, usluga sistema socijalne zaštite, sistema zdravstvene zaštite i sistema obrazovanja, kao i drugih javnih usluga, naročito u kontekstu zaštite i unapređenja prava pripadnika osetljivih društvenih grupa?; 8. Na koji način predložena rešenja propisa utiču na dostupnost kulturnih sadržaja i očuvanje kulturnog nasleđa?; 9. Da li predložena rešenja propisa imaju različite efekte na žene i muškarce, tj. rodnu ravnopravnost? Opisati te efekte. Da li propis povećava ili umanjuje rodnu ravnopravnost? Koje mere su predviđene za ublažavanja potencijalnih negativnih efekata propisa na rodnu ravnopravnost?

³⁰ Čl. 14, st. 4 Zakona o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 23/2009 i 52/2021.

³¹ Čl. 14, st. 5 Zakona o zabrani diskriminacije.

³² A. Mihajlović, „Application of the principle of equality in the process of impact assessment of regulations and public policy documents in the Republic of Serbia”, in: *Law between the ideal and the reality* (editor-in-chief D. Čelić, ed. S. Miljković), University of Priština, Faculty of Law, Kosovska Mitrovica, Institute of Comparative Law, Belgrade 2023b, 221.

nadzor nad kvalitetom sprovedene analize efekata. Smatramo da Poverenik za zaštitu ravnopravnosti kao centralna antidiskriminaciona institucija u Republici Srbiji, osnovana u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije, ima ovlašćenje da daje mišljenja nadležnim organima centralnih i lokalnih vlasti ukoliko bi mu se obratili povodom konkretnog pitanja, a to isto može učiniti i RSJP kao organ državne uprave ovlašćen da oceni kvalitet sprovedene *ex-ante* analize.³³

3. STRATEŠKI OKVIR REGULISANJA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U REPUBLICI SRBIJI

U odsustvu zakonskog rešenja o regulisanju VI u Republici Srbiji, trenutni strateški okvir daljeg regulisanja i razvoja VI u različitim oblastima društvenog života predstavlja Strategija VI. Kao opšti cilj ovog dokumenta predviđena je *upotreba pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije u funkciji ekonomskog rasta, zapošljavanja i kvalitetnijeg života*. Opšti cilj Strategije VI ostvaruje se preko šest posebnih ciljeva (u daljem tekstu: PC), i to: PC1) stvaranje i usklađivanje institucionalnog i pravnog okvira za razvoj i sigurnu, bezbednu, pouzdanu i odgovornu primenu VI; PC2) unapređenje i olakšavanje tehnološkog razvoja u domenu VI i rešenja zasnovanih na VI; PC3) razvoj ljudskih resursa i znanja u domenu VI; PC4) unapređenje infrastrukture i resursa neophodnih za razvoj VI; PC5) korišćenje podataka kao značajnog resursa za razvoj VI; PC6) povećanje primene VI u prioritetnim segmentima društva i privrede. Vremenski okvir za realizaciju opšteg i posebnih ciljeva je od 2025. do 2030. godine, a nadležna državna institucija za njihovo ostvarenje je ministarstvo nadležno za naučnoistraživačku i inovacionu delatnost.

U okviru PC1 predviđena je mera za njegovo ostvarenje usmerena na *unapređenje pravnog okvira* koji će omogućiti razvoj i primenu VI. Predviđeno je da regulativni okvir bude razvijan putem mehanizama za sprečavanje zloupotreba koje ugrožavaju zdravlje, bezbednost i druga ljudska prava, tj. putem pripreme nacрта odnosno predloga zakona i podzakonskih akata kojima će se regulisati primena VI na tržištu. U tom je procesu od izuzetne važnosti da budu poštovani postojeći etički standardi i međunarodni pravni okvir, počev od analize, dokumentovanja razvoja, izbora podataka, kreiranja uputstava za upotrebu, kontrolu tržišta, obezbeđivanja transparentnosti i pouzdanosti sistema i dr. Sledeća mera za ostvarivanje PC1 jeste unapređenje *institucionalnog okvira* za VI formiranjem „odgovarajućeg institucionalnog okvira u kojem će se pratiti primena i usaglašavanje pravnog okvira i omogućiti brzo reagovanje nadležnih institucija.” Posebno su istaknuti značaj praćenja primene propisa, standarda i rešavanje etič-

³³ A. Mihajlović, *Vodič za primenu procene uticaja propisa i javnih politika na socioekonomski najugroženije građane i građanke*, A11 – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava, Beograd 2023a, 43, <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2023/02/Vodic-za-primenu-procene-uticaja-propisa-i-javnih-politika-na-socioekonomski-najugrozenije-gradjane-i-gradjanke.pdf>, 7. 10. 2025.

kih pitanja formiranjem organa ili međusektorskog tela koje bi imalo mandat da se bavi ovim pitanjima. Poslednja mera za ostvarivanje PC1 povezana je sa kontinuiranim usaglašavanjem *etičkih principa* i pravnog okvira sa međunarodnim standardima i njihova primena, pri čemu je istaknut značaj primene i daljeg unapređenja Etičkih smernica koje je usvojila Vlada Republike Srbije. U Strategiji VI ukazuje se takođe i na različite vrste uticaja koje VI ima na čoveka, životnu sredinu, privredu, javni sektor, odbrambene tehnologije, poljoprivredu i društvo u celini.

4. PROCENA UTICAJA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE NA DRUŠTVO

Kreiranje VI usmereno je na stvaranje takvih sistema koji će tokom čitavog životnog ciklusa VI³⁴ biti pouzdani i odgovorni, što obuhvata tri uslova, i to da VI bude: tehnički pouzdana i bezbedna, u skladu sa zakonom i utvrđenim etičkim principima i vrednostima.³⁵ Kao osnovni cilj zbog kojeg su usvojene Etičke smernice predviđeno je „da se ne dozvoli da procesi u kojima učestvuje sistem VI ugroze ili da marginalizuju čoveka i delovanje čoveka i da se sloboda delovanja, mišljenja i odlučivanja ne naruši u meri da prava i tekovine koje čuvaju te vrednosti budu obesmišljene, umanjene ili zaboravljene.”³⁶ Etičke smernice se ne odnose na sisteme VI koji su zabranjeni u skladu sa zakonskim odredbama, a posebno se predviđaju visokorizični sistemi VI za koje je u velikoj meri verovatno da mogu da dovedu do povrede principa i uslova predviđenih u Etičkim smernicama.³⁷

Kako bi se stvorili za čoveka pouzdani i odgovorni sistemi VI, Etičkim smernicama je predviđeno nekoliko načela kojih se treba pridržavati u procesu njihovih kreiranja. *Načelo objašnjivosti i proverljivosti* znači da procesi razvoja, testiranja, puštanja u rad, nadzora nad radom sistema i njegovo gašenje moraju biti transparentni i objašnjivi.³⁸ Proverljivost, kao komplementarni element ovog načela, ima za cilj da se određeni sistem VI može proveravati u svim procesima,

³⁴ Više o elementima životnog ciklusa VI vid. u: A. Mihajlović, V. Ćorić, „Artificial intelligence and discrimination – strengths and weaknesses of the current European anti-discrimination legal framework”, in: *Regional Law Review* (eds. J. Kostić, A. Rodina, T. Russo), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 12–14.

³⁵ Etičke smernice, 2023, 3.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ S obzirom na to da u Republici Srbiji trenutno ne postoji zakon kojim se reguliše VI, a samim tim i klasifikacija sistema VI prema nivou rizika koji njihova primena može da izazove, Etičke smernice u tom smislu slede Akt o VI koji je donet na nivou Evropske unije, i pravno je obavezujući za sve njene države članice. Više o klasifikaciji sistema VI prema stepenu rizika koji može da prouzrokuje kršenje ljudskih prava, diskriminaciju i sl. Vid. u: J. Čeranić Perišić, „Digital transformation: Regulation of Artificial Intelligence in the European Union”, in: *European Integration in Times of Security Challenges* (eds. A. Kellerhals, T. Baumgartner, F. Ademi), 2024, Split, Croatia, EIZ Publishing, Zürich 2025, 156–160; J. Čeranić Perišić, S. Mišan, „Akt o veštačkoj inteligenciji Evropske unije i savremeni izazovi u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava”, u: *Savremeni izazovi u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava* (ur. B. Bojanić), Pravni fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Institut za uporedno pravo, Beograd 2025, 24–28.

³⁸ Etičke smernice, 2023, 10–11.

tj. tokom celog životnog ciklusa VI.³⁹ Proverljivost obuhvata radnje i postupke provere sistema VI prilikom testiranja i primene, kao i proveru kratkoročnog i dugoročnog uticaja koji takav sistem ima na čoveka.⁴⁰ *Načelo poštovanja dostojanstva* svih članova društva ima za cilj da obezbedi poštovanje i zaštitu dostojanstva kao osnovno ljudsko pravo. Ustav Republike Srbije propisuje da „jemstva neotuđivih ljudskih i manjinskih prava u Ustavu služe očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca u pravednom, otvorenom i demokratskom društvu, zasnovanom na načelu vladavine prava.”⁴¹ Propisano je takođe i da je „ljudsko dostojanstvo neprikosnoveno i svi su dužni da ga poštuju i štite. Svako ima pravo na slobodan razvoj ličnosti, ako time ne krši prava drugih zajemčena Ustavom.”⁴² Sledeće je *načelo zabrane prouzrokovanja štete* sistemom VI. Primena VI treba da se bazira na najmanjem mogućem riziku od prouzrokovanja štete čoveku, a ukoliko ona nastupi, potrebno je da postoji efikasan i delotvoran mehanizam za njeno otklanjanje. Zakon o obligacionim odnosima propisuje da je „svako dužan da se uzdrži od postupka kojim se može drugom prouzrokovati šteta.”⁴³ Zakon o obligacionim odnosima pored toga predviđa: „Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.”⁴⁴ Pored građanskopravne odgovornosti za nastalu štetu, propisane su i prekršajnopravna i krivičnopravna odgovornost. *Načelo pravičnosti* se odnosi na zabranu diskriminacije koja može nastati prilikom primene sistema VI.⁴⁵ Zakon o zabrani diskriminacije definiše *diskriminaciju* i *diskriminatorsko postupanje* kao „svako neopravdano

³⁹ *Ibid.*, 11.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Čl. 19 Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006, 115/2021, Amandmani I–XXIX, 16/2022.

⁴² Čl. 23 Ustava Republike Srbije.

⁴³ Čl. 16 Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ, 57/1989, *Službeni list SRJ*, br. 31/1993, *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2020.

⁴⁴ Čl. 154, st. 1 Zakona o obligacionim odnosima.

⁴⁵ Diskriminacija prilikom primene VI moguća je u različitim sferama društvenog života. Ona se javlja usled profilisanja tj. automatske obrade podataka o ličnosti kada se na osnovu konkretnih ličnih svojstava predviđa nastupanja nekog događaja, a zatim i automatizovano donose odluke za koje faktički mašina donosi zaključak o određenom pitanju. J. Rajić Čalić, I. Tošić, „Profilisanje i automatizovano donošenje odluka od osiguravajućeg društva u svetlu zaštite podataka o ličnosti”, u: *Uporednopravni izazovi u savremenom pravu – in memoriam dr Stefan Andonović* (ur. J. Rajić Čalić), Institut za uporedno pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2023, 573–575. Vid. na primer mogućnosti pojave diskriminacije usled transformacije tržišta rada zbog primene digitalnih tehnologija, ili u situacijama koje se tiču osiguranja kada se predikcije o verovatnoći nastupanja osiguranog slučaja donose putem profilisanja korisnika usluga osiguranja i automatizovanog donošenja odluka: J. Rajić Čalić, „The future of employment: cloud-based collaboration two sides of performing work tasks in the digital era”, in: *Regional Law Review* (ed. M. Reljanović), Institute of Comparative Law, University of Pécs, Faculty of Law, University of Ljubljana, Faculty of Law, Belgrade 2025, 131–140.; M. Glintić, A. Bezbradica, „Artificial intelligence as a cause of discrimination in insurance law”, in: *Savremeni izazovi u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava* (ur. B. Bojanić), Pravni fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Institut za uporedno pravo, Beograd 2025, 97–114. M. Reljanović, J. Rajić Čalić, „Menstrual leave and gender equality”, *Strani pravni život* 1/2024, vol. 68, 1–14; J. Rajić Čalić, „Directive (EU) 2019/1158 on work-life balance for parents and carers – new era of reconciliation of family and professional life”, *Revija za evropsko pravo* 27/2025, 71–86.

pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, polnim karakteristikama, nivou prihoda, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima.”⁴⁶ Svako ima pravo na sudsku zaštitu od diskriminacije, kao i na zaštitu koju pružaju i drugi organi javne vlasti Republike Srbije od svih oblika diskriminacije, na takav način da ona bude pružena efikasno.⁴⁷

Dalja razrada primene navedenih načela za ocenu toga da li sistemi VI mogu negativno uticati na čoveka i društvo u celini vrši se procenom ispunjenja uslova za pouzdanu i odgovornu VI. Lista datih uslova u okviru Etičkih smernica je formulisana kao tzv. „otvorena lista”, što znači da je u zavisnosti od potrebe moguće uvoditi nove uslove saglasno etičkim principima. Uslove čine proverljivi parametri, tj. tehničke i netehničke metode, kojima se potvrđuje i dokazuje ispunjenost načela. Cilj *tehničkih metoda* je da usmere razvoj, primenu, pa i korišćenje sistema VI tako da budu pouzdani, svodeći na minimum potencijalne nenamerne i nepredvidive štete po čoveka i društvo u celini.⁴⁸ Tehničke metode su prikazane u formi *preporuka*. *Netehničke metode* usmerene su na ispitivanje organizacionih i drugih netehničkih elemenata od značaja za razvoj i korišćenje sistema VI.⁴⁹ Ove metode date su u formi *upitnika* namenjenog ocenjivanju pojedinačnih sistema VI u pogledu ispunjenosti osnovnih načela, tj. uslova iz Etičkih smernica.⁵⁰ Upitnik predstavlja podršku licima odnosno organizacijama koje razvijaju, stavljaju na tržište, nabavljaju, primenjuju i/ili koriste sisteme VI kako bi procenili da li su ovi sistemi usklađeni sa postavljenim uslovima.⁵¹ Upitnik je pogodan za primenu u svim društveno-ekonomskim oblastima i predstavlja minimalni horizontalni okvir za uspostavljanje bezbednih sistema VI u Republici Srbiji.⁵² Upitnik se može prilagođavati konkretnom sektoru, tj. sistemu VI koji se kreira, i preporuka je da se već u fazi planiranja izrade sistema VI članovi projektnog tima upoznaju sa pitanjima iz upitnika kako bi kreirani sistem VI bio u saglasnosti sa Etičkim smernicama i ocenjen kao pouzdan i odgovoran.⁵³ Naglašeno je da „upitnik nije vodič kroz pravni sistem Republike Srbije, kao i

⁴⁶ Čl. 2, st. 1, tač. 1 Zakona o zabrani diskriminacije.

⁴⁷ Čl. 3, st. 1 Zakona o zabrani diskriminacije.

⁴⁸ Etičke smernice, 2023, 14.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

da njegovo popunjavanje ne oslobađa od zakonskih obaveza i odgovornosti.”⁵⁴ Etičke smernice postavljaju sedam uslova, koje čine: 1. delovanje (posredovanje, kontrola, učešće) i nadzor; 2. tehnička pouzdanost i bezbednost; 3. privatnost, zaštita podataka o ličnosti i upravljanje podacima; 4. transparentnost; 5. različitost, nediskriminacija i ravnopravnost; 6. društveno i ekološko blagostanje⁵⁵; i 7. odgovornost. Svaki od navedenih uslova prate odgovarajući upitnik i preporuke za njihovu primenu.

5. ZAKLJUČAK

Primena sistema VI višestruko je značajna za ljude pojedinačno, kao i društvo u celini, ali svojstva određenih sistema VI i dalje ostaju nepoznata, kao i nemogućnost predviđanja njihove interakcije sa ljudima. Kako bi se predupredili negativni efekti i stvorili pouzdani i odgovorni sistemi VI, Vlada Republike Srbije usvojila je Etičke smernice kao pravno neobavezujući dokument koji putem analize uticaja VI može *ex-ante* da predupredi neželjene efekte. Po uzoru na sistem analize efekata DJP ili propisa, propisano je da se Etičke smernice, tj. načela i uslovi primenjuju još u početnoj fazi kada se razvija novi koncept sistema VI. Ovako treba da postupaju sva lica, odnosno organizacije koje razvijaju, stavljaju na tržište, nabavljaju, primenjuju i/ili koriste sisteme VI. Etičke smernice su date u formi dokumenta koji se jednostavnim procedurom može menjati i dopunjavati u skladu sa ogromnom brzinom razvoja VI. Glavni izazov u njihovoj primeni, pored toga što nemaju obavezujuću pravnu snagu, jeste i odsustvo određenog savetodavno-kontrolnog tela po uzoru na RSJP koji daje mišljenje o kvalitetu sprovedene *ex-ante* analize efekata. Smatramo da bi Istraživačko-razvojni institut za veštačku inteligenciju Srbije, osnovan marta 2021. godine,⁵⁶ mogao da ima određenu savetodavnu ulogu u procesu samoprocene putem davanja odgovora na pitanja iz upitnika, kao i u vezi sa bilo kojim pitanjem o primeni Etičkih smernica.

⁵⁴ *Ibid.*, 15.

⁵⁵ U okviru ovog uslova sadržan je poseban set pitanja o uticaju na društvo. Bitno je, međutim, napomenuti da se, uzimajući u obzir sva navedena načela i sve navedene uslove, može steći kompletna slika o tome kako neki sistem VI utiče na čoveka i društvo u celini.

⁵⁶ Odluka o osnivanju Istraživačko-razvojnog instituta za veštačku inteligenciju Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 24/2021, 38/2021 – ispravka.

Aleksandar Mihajlović

Institute of Comparative Law, Belgrade

Jovana Rajić Čalić

Institute of Comparative Law, Belgrade

IMPACT ASSESSMENT OF THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON SOCIETY - POLICY FRAMEWORK IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The Law on the Planning System of the Republic of Serbia stipulates that the impact assessment, as one segment of the management of the public policy system, is carried out during the formulation and adoption of public policies and regulations. The analysis also includes the effects that can be realized on society. As of March 31, 2025, two new regulations began to be implemented, the Regulation on the Methodology of Drafting Public Policy Documents and the Regulation on the Analysis of the Effects of Regulations, which detailed the provisions on the procedure for conducting the impact assessment. Artificial intelligence (AI) inevitably has both positive and negative effects on people and society as a whole, so it is necessary to anticipate negative effects as much as possible and take measures to prevent or mitigate negative consequences. The subject of this paper is the impact assessment of the implementation of AI on society, and the goal is to determine to what extent the current system of public policies and the legislative framework in the Republic of Serbia recognizes the need and obligation to carry out such an analysis. In addition to the basic elements of the impact assessment provided by the Law on the Planning System of the Republic of Serbia and accompanying regulations, the authors will pay special attention to the Ethical Guidelines for the Development, Application and Use of Reliable and Responsible Artificial Intelligence (Ethical Guidelines) adopted by the Government of the Republic of Serbia in March 2023. Ethical guidelines foresee the conditions that make up the verifiable parameters, that is, technical and non-technical methods, which confirm and prove the fulfillment of the prescribed principles. Technical methods are formulated as recommendations, and non-technical methods are presented through sets of questions that test the reliability and accountability of an AI system, ie. different effects they can produce. The methodological framework in the preparation of this paper consists of descriptive and normative methods.

Keywords: *Impact Assessment, Artificial Intelligence, Society, Ethics.*

Literatura

- Bathae, Y. „The Artificial Intelligence Black Box and the Failure of Intent and Causation”, *Harvard Journal of Law & Technology* 2/2018, 889-928, <https://jolt.law.harvard.edu/assets/articlePDFs/v31/The-Artificial-Intelligence-Black-Box-and-the-Failure-of-Intent-and-Causation-Yavar-Bathae.pdf>, 8. 10. 2025.
- Bradaš, S., Sekulović, I. *Vodič za analizu efekata javnih politika na društvo*, Fondacija Centar za demokratiju, Beograd 2020, <http://www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/fcd-vodic-za-analizu-efekata-javnih-politika-na-drustvo.pdf>, 6. 10. 2025.
- Čalić Rajić J., Tošić, I. „Profilisanje i automatizovano donošenje odluka od osiguravajućeg društva u svetlu zaštite podataka o ličnosti”, u: *Uporednopravni izazovi u savremenom pravu – in memoriam dr Stefan Andonović* (ur. Čalić Rajić J.), Institut za uporedno pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2023, 571–583.
- Čalić Rajić J. „The future of employment: cloud-based collaboration two sides of performing work tasks in the digital era”, in: *Regional Law Review* (ed. Reljanović M.), Institute of Comparative Law, University of Pécs, Faculty of Law, University of Ljubljana, Faculty of Law, Belgrade 2025, 131-140, https://doi.org/10.56461/iup_rlrc.2025.6.ch11.
- Čalić Rajić J. „Directive (EU) 2019/1158 on work-life balance for parents and carers – new era of reconciliation of family and professional life“, *Revija za evropsko pravo* 24/2025, 71-86, <https://doi.org/10.56461/rep270125.04.C>.
- Čalić Rajić J., A. Mihajlović, „Diskriminacija žena na radu: u zapošljavanju, prilikom napredovanja i u pogledu prestanka radnog odnosa – opšti osvrt“, *Radno i socijalno pravo* 1/2025, 171–187, https://doi.org/10.56461/rrsp2501_09.
- Dimitrijević, P., Vučetić D. *Menadžment javne uprave*, Dosije Studio, SeCons – grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, Univerzitet u Nišu, Niš 2021.
- Glintić M., Bezbradica, A. „Artificial intelligence as a cause of discrimination in insurance law”, in: *Savremeni izazovi u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava* (ur. B. Bojanić), Pravni fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Institut za uporedno pravo, Beograd 2025, 97-114, 97–114, <https://doi.org/10.63177/isc.2025.07>.
- Mihajlović A. *Vodič za primenu procene uticaja propisa i javnih politika na socioekonomski najugroženije građane i građanke*, A11 – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava, Beograd 2023a, <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2023/02/Vodic-za-primenu-procene-uticaja-propisa-i-javnih-politika-na-socioekonomski-najugrozenije-gradjane-i-gradjanke.pdf>, 7. 10. 2025.

- Mihajlović, A. „Application of the principle of equality in the process of impact assessment of regulations and public policy documents in the Republic of Serbi”, in: *Law between the ideal and the reality* (editor-in-chief Čelić, D., ed. S. Miljković), University of Priština, Faculty of Law, Kosovska Mitrovica, Institute of Comparative Law, Belgrade 2023b, 213–226.
- Mihajlović, A. „Public policy and regulatory impact assessment in the Serbian legal framework”, *Facta Universitatis Series: Law and Politics* 1/2024, 47–55, <https://doi.org/10.22190/F ULP230922004M>.
- Mihajlović, A., Ćorić, V. „Artificial intelligence and discrimination – strengths and weaknesses of the current European anti-discrimination legal framework”, in: *Regional Law Review* (eds. Kostić, J., Rodina, A., Russo T.), Institute of Comparative Law, Belgrade 2024, 9–29, https://doi.org/10.56461/iup_rlr.2024.5.ch2.
- Mihajlović, A. „Diskriminacija žena na tržištu rada i rodno odgovorno budžetiranje u Republici Srbiji“, *Pravni horizonti* 10/2025, 53–71, <https://doi.org/10.5281/zenodo.15781539>.
- Nikolić Lj., Mojašević, A. *Ekonomija za pravnike*, Medivest Niš, Niš 2015.
- Perišić Čeranić J. „Digital transformation: Regulation of Artificial Intelligence in the European Union”, in: *European Integration in Times of Security Challenges* (eds. Kellerhals A., Baumgartner T., Ademi F.), 2024, Split, Croatia, EIZ Publishing, Zürich 2025, 147–164.
- Perišić Čeranić J., Mišan, S. „Akt o veštačkoj inteligenciji Evropske unije i savremenim izazovima u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava“, u: *Savremeni izazovi u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava* (ur. B. Bojanić), Pravni fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Institut za uporedno pravo, Beograd 2025, 19–35, <https://doi.org/10.63177/mns.2025.02>.
- Reljanović, M., Čalić Rajić J. „Menstrual leave and gender equality“, *Strani pravni život* 1/2024, 1–14, https://doi.org/10.56461/SPZ_24101KJ.
- Živković, A. „Computer programs legal protection framework with special reference to artificial intelligence ChatGPT“, *Strani pravni život* 3/2024, 317–338, https://doi.org/10.56461/SPZ_24301KJ.

Pravni izvori

- Strategija razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025–2030. godine, *Službeni glasnik RS*, br. 5/2025.
- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006, 115/2021, Amandmani I–XXIX, 16/2022.
- Zakon o planskom sistemu Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 30/2018.
- Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 23/2009 i 52/2021.

- Zakon o ministarstvima, *Službeni glasnik RS*, br. 128/2020, 116/2022 i 92/2023 – dr. zakon.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ, 57/1989, *Službeni list SRJ*, br. 31/1993, *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2020.
- Uredba o metodologiji izrade dokumenata javnih politika, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2025.
- Uredba o analizi efekata propisa, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2025.
- Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika, *Službeni glasnik RS*, br. 8/2019 (nevažeći akt).
- Zaključak o usvajanju Etičkih smernica za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije, *Službeni glasnik RS*, br. 23/2023, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2023/23/1>.
- Odluka o osnivanju Istraživačko-razvojnog instituta za veštačku inteligenciju Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 24/2021, 38/2021 – ispravka.
- Test uticaja na rodnu ravnopravnost, <https://rsjp.gov.rs/sr/vesti/objavl%d1%98en-test-uticaja-na-rodnu-ravnopravnost/>, 7. 10. 2025.